

**ERTA YOSHDAGI BOLALARDA NUTQ BUZILISHLARINI
ANIQLASH VA ABILITATSIYA JARAYONIDA LOGOPEDIK
YONDASHUVLAR**

Sulaymanova Muhlisa Kozimjon qizi

Alfraganus universiteti
Pedagogika fakulteti Maxsus
pedagogika (logopediya) yo'nalishi
2 bosqich talabasi.

Ilmiy rahbar: Alfraganus
universiteti v.b dotsent PhD
Azimova Dilnoza Sherzodovna
Muhlisasulaymonova37@gmail.co
m

Annotatsiya: Ushbu maqolada erta yoshdagi bolalarda nutq buzilishlarini erta aniqlash va ularni tuzatishda qo'llaniladigan logopedik yondashuvlar muhokama qilinadi. Maqolada nutq rivojlanishining normal bosqichlari, nutq buzilishlarining turlari, ularni aniqlash usullari va abilitatsiya (qobiliyatni rivojlantirish) jarayonida qo'llaniladigan logopedik texnologiyalar haqida batafsil ma'lumotlar keltirilgan. Tadqiqotda erta yoshdagi bolalarda nutq muammolarini bartaraf etishda zamonaviy logopedik yondashuvlarning samaradorligi tahsil qilingan va bolaning yosh xususiyatlariga moslashtirilgan individual dasturlarning ahamiyati ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: nutq buzilishlari, erta aniqlash, logopediya, abilitatsiya, nutq rivojlanishi, fonetik-fonematik buzilishlar, umumiy nutq yetishmovchiligi, artikulyatsiya, kommunikativ qobiliyat.

Erta yoshdagi bolalarda nutq rivojlanishi ularning umumjihatlik, kognitiv va ijtimoiy rivojlanishi uchun asosiy ahamiyatga ega. Nutq buzilishlari bolaning maktabgacha ta'lim olishi, ijtimoiylashuvi va psixologik rivojlanishiga jiddiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, nutq muammolarini erda aniqlash va ularni tuzatish bo'yicha o'z vaqtida choralar ko'rish bolaning kelajagi uchun muhimdir.

Nutq buzilishlarining erda aniqlanishi va korreksiyasi abilitatsiya jarayonining asosiy vazifasi hisoblanadi. Abilitatsiya - bu bolaning salohiyatini rivojlantirish, uning funksiyalarini tiklash va jamiyatga moslashtirish jarayonidir. Ushbu maqolaning maqsadi erda yoshdagi bolalarda nutq buzilishlarini aniqlash va abilitatsiya jarayonida qo'llaniladigan samarali logopedik yondashuvlarni tavsiflashdir.

Erta yoshdagi bolalarda nutq rivojlanishining normal bosqichlari

Bolalarda nutq rivojlanishi ma'lum bosqichlarda amalga oshadi:

yosh - go'g'ildoq davri:

- 2-3 oylik: go'g'ildoq tovushlar
- 6 oylik: bo'g'inlarni takrorlash ("ba-ba", "ma-ma")
- 9-12 oylik: birinchi so'zlar ("ona", "deda")

1-2 yosh - bir so'zli va ikki so'zli gap davri:

- 12-18 oylik: 10-20 ta so'z
- 18-24 oylik: ikki so'zli iboralar ("mama, ber")

2-3 yosh - ko'p so'zli gap davri:

- 2-2.5 yosh: oddiy gaplar
- 2.5-3 yosh: murakkabroq gaplar, so'roq gaplar

3-4 yosh - grammatik tuzilishning shakllanishi:

- To'g'ri grammatik shakllardan foydalanish
- 1000-1500 so'zlik lug'at

Har bir bola nutq rivojlanishida individual farqlarga ega bo'lishi mumkin, lekin sezilarli darajada orqada qolish mutaxassis bilan maslahatlashishni talab qiladi.

Nutq buzilishlarining turlari va ularni aniqlash usullari

Erta yoshdagi bolalarda quyidagi nutq buzilishlari kuzatilishi mumkin:

. Fonetik-fonematik buzilishlar:

- Tovushlarni noto'g'ri talaffuz qilish
- Tovushlarni ajrata olmaslik
- So'zlarni noto'g'ri aytish

Leksik-grammatik buzilishlar:

- Lug'at boyligining yetishmasligi
- Grammatik shakllarni noto'g'ri qo'llash
- Gap tuzishda qiyinchiliklar
- . Umumiy nutq yetishmovchiligi (ONJ):
- Nutqning barcha komponentlarida buzilish
- Nutqning kech rivojlanishi
- Kommunikativ qobiliyatning cheklanganligi

Nutq ritmi va ovozinig buzilishi:

- Kekiralik
- Surat yoki sekin nutq
- Ovoz sifatidagi nuqsonlar

Nutq buzilishlarini aniqlash usullari:

- Screening tekshiruvlari
- Standartlashtirilgan testlar (Denver testi, REEL-3)
- Klinik kuzatuv
- Ota-onalar bilan suhbat
- O'yin jarayonida nutqni baholash

Nutq buzilishlarining sabablari va risk omillari

Nutq buzilishlarining asosiy sabablari:

Biologik sabablar:

- Nerv tizimining organik shikastlanishi
- Genetik omillar
- Miya shikastlanishi
- Eshitish va ko'rish nuqsonlari

Atrof-muhit omillari:

- Psixologik travma
- Yetarli darajada stimullashmaslik
- Ijtimoiy-psixologik omillar
- Multimediya vositalarining haddan tashqari ko'p foydalanish

Risk omillari:

- Nogironlik bilan tug'ilish
- Maktabgacha yoshdagi oilaviy nutq buzilishlari
- Ota-onalarning past ta'lim darajasi
- Iqtisodiy qiyinchiliklar

Abilitatsiya jarayonida logopedik yondashuvlar

Abilitatsiya jarayonida quyidagi logopedik yondashuvlar qo'llaniladi:

Artikulyatsiya gimnastikasi:

- Lab va til mashqlari
- Nafas olish mashqlari
- Ovoz apparatini mashq qildirish

Fonematik eshitishni rivojlantirish:

- Tovushlarni farqlash mashqlari
- Tovush tahlili va sintezi
- Bo'g'inli tahlil

Lug'at boyligini oshirish:

- Mavzuiy lug'atni kengaytirish

- Soʻz turkumlarini oʻrgatish
- Sinonim va antonimlarni kiritish

Grammatik qurilmalarni shakllantirish:

- Soʻz birikmalarini oʻrgatish
- Gap tuzish koʻnikmalarini rivojlantirish
- Grammatik kategoriyalarni oʻzlashtirish

Kommunikativ koʻnikmalarni rivojlantirish:

- Mulqot qobiliyatini oshirish
- Ijtimoiy vaziyatlarda nutqdan foydalanish
- Oʻyin faoliyati orqali nutqni rivojlantirish

Ota-onalar ishtirokida logopedik korreksiya

Ota-onalarning logopedik korreksiyada faol ishtiroki muhim ahamiyatga

ega:

Ota-onalarni maslahatlashish:

- Nutq rivojlanishi haqida maʼlumot berish
- Korreksiya usullarini oʻrgatish
- Uyda mashq qilish metodikasini tushuntirish

Oʻyin faoliyati orqali nutqni rivojlantirish:

- Nutqni ragʻbatlantiruvchi oʻyinlar
- Vaziyatli oʻyinlar
- Didaktik oʻyinlar

Kundalik faoliyatda nutqni stimullash:

- Kunning rejimida nutq faoliyatiga ajratilgan vaqt
- Birgalikda kitob oʻqish
- Suhbat va muhokama

Uy sharoitida korreksiya ishlari:

- Logoped tomonidan berilgan mashqlarni bajarish
- Nutqni doim ragʻbatlantirish

· Ijobiylik va sabr-toqat

Xulosa

Erta yoshdagi bolalarda nutq buzilishlarini erta aniqlash va ularni abilitatsiya jarayonida bartaraf etish bolaning keyingi rivojlanishi uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Logopedik yondashuvlar individual, tizimli va kompleks bo'lishi kerak, bolaning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish muhimdir.

Nutq korreksiyasida ota-onalarning faol ishtiroki, muntazam mashqlar va ijobiy psixologik muhit yaxshi natijalarga erishishga yordam beradi. Kelajakda erta yoshdagi bolalarda nutq buzilishlarini aniqlash va tuzatishning zamonaviy usullarini ishlab chiqish, shuningdek, raqamli texnologiyalardan foydalangan holda innovatsion yondashuvlarni joriy etish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Jixonov, A. (2020). Bolalar nutqining erta rivojlanishi va uning buzilishlari. Toshkent: O'qituvchi. (betlar 56-89)
2. Axmedova, M. (2019). Logopediya: nazariya va amaliyot. Toshkent: Ibn Sino nashriyoti. (betlar 112-145)
3. Levina, R. E. (2005). Osnovy teorii i praktiki logopedii. Moskva: Prosveshenie. (betlar 67-98)
4. Filicheva, T. B., & Chirkina, G. V. (2009). Vospitanie i obuchenie detey doshkolnogo vozrasta s obshchim nedorazvitiem rechi. Moskva: Drofa. (betlar 45-78)
5. Gvozdev, A. N. (2007). Voprosi izucheniya detskoy rechi. Sankt-Peterburg: Detstvo-Press. (betlar 89-123)
6. Umarova, Z. (2021). Erta yoshdagi bolalarda nutq muammolarini erta aniqlash va tuzatish. Pedagogika va psixologiya, 3(2), 34-48. (betlar 34-42)
7. Shcherbakova, E. K. (2018). Formirovanie rechi u detey rannego vozrasta. Moskva: Mozaika-Sintez. (betlar 56-8)

